

377
Н-40

К.Р. МАМАДАЛИЕВ

ПЕДАГОГИКА

341
pluo.

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
Олий ва Ўрта Махсус Таълим Вазирлиги

Чирчиқ Давлат Педагогика Университети

К.Р.МАМАДАЛИЕВ

ПЕДАГОГИКА.

ЎҚУВ ҚЎЛЛАМА

-13793/26-

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI ОЛИY ТАЪЛИМ,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
АХБОРОТ RESURS MARKAZI
1-FILIALI

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI ОЛИY ТАЪЛИМ,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
АХБОРОТ RESURS MARKAZI

«Book trade 2022» нашриёти

Тошкент - 2022

УДК 371
КБК: 74
М-23.

К.Р.МАМАДАЛИЕВ. Педагогика. Ўқув кўлланма. – Т.: “Book trade 2022”, 2022. 318 б.

Мазкур ўқув кўлланма нопедagogик олий таълим муассасалари бarcha таълим йўналишлари талабалари учун мўлжалланган бўлиб, унда биринчидан, узлуksиз таълим тизимида давлат сисcатининг моxияти, мазмуни, таъойиллари ва хусусиятларини ўрганиш; иккинчидан, узлуksиз таълим тизимининг моxияти, турлари ижтимоий ва касбий асосда ўрганиш; учинчидан, шахс ривожланиши ва шаклланишининг моxиятини ва қонуниятларини ўрганиш ва уларнинг тарбия жараёнига таъсирини тахлил қилиш; *тўртинчидан*, инновацион метод, воситалар, шакллар ва таълим максалларини ишлаб чиқилиш ва тахлил қилиш; *бешинчидан*, педагогика ва ўқитиш жараёнлари, таълим мазмуни ва тарбия назариси ҳамда таълим ва тарбиянинг методларини ўрганиш; *олтинчидан*, психологик тушунчалар, категориялар, қонуниятлар, психик жараёнлар ва уларнинг тоифаланишини ўрганиш; *еттинчидан*, талабаларнинг келгуси иш фаолиятларида ишбилармонлик мулоқоти тўғрисида тушунчаларга эга қилиш ва уларда зарур қўникмаларни хосил қилиш; *саккизинчидан*, бўлажак мутахассисларни педагогик-психологик билим, қўникма ва малакаларини ривожлантириш, уларнинг касбий таълимга бўлган қизиқишларини янада чуқурлаштириш, барқамол шахс қилиб тарбиялаш каби билимлар фаннинг ўқув дастури асосида марбуза машгулотлари ҳамда амалий машгулотлар мавзулар кетма-кетликда байн этилган бўлиб, талабаларнинг билим, қўникма ва малакалар билан қўроллантиришга замин яратлади.

Тақризчилар:

Ш.Ботирова	ЧДПУ	Бошланғич	таълим	факультети
	-	Бошланғич	таълим	назариси кафедраси
	-	мудир, доцент, педагогика фанлари доктори		
Ш.Мардонов	-	Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий тадқиқот институти профессори,		педагогика фанлари доктори

Ўқув кўлланма Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2022 йил 19 июлидаги 233-сонли буйруғига асосан нашр этишга рухсат берилган.

© К.Мамадалиев, 2022.
© «Book trade 2022» nashriyoti, 2022.

МУНДАРИЖА

КИРИШ.....	
1. ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ ПРЕДМЕТИ, МАҚСАДИ ВА ВАЗИФАЛАРИ.....	
1.1. Педагогика бу нима? Педагогика фанининг предмети.....	
1.2. Педагогик моделлар. Продуктив педагогика. Педагогик моделларнинг таълимга қўйилган талаблари. Мутивсаводхонлик модели.....	
1.3. Педагогик фанлар тизими. Педагогиканинг тармоқлари. Икисодий педагогика - педагогика фанининг бир тармоғи сифатида.....	
2. ТАРБИЯ НАЗАРИСИ.....	
2.1. Тарбия тушунчаси. Тарбия жараёни.....	
2.2. Тарбия методлари. Тарбия қонуниятлари ва таъойиллари.....	
2.3. Тарбия турлари. Ақлий, ахлоқий, жисмоний, меҳнат, икисодий, экологик тарбия. Ойла тарбияси.....	
2.4. Шарқ мутафаккирларининг тарбия ҳақидаги қарашлари.....	
3. ТАЪЛИМ НАЗАРИСИ. ТАЪЛИМ СТРАТЕГИЯЛАРИ.....	
3.1. Заъонавий таълим-тарбия тизими. Дидактика тушунчаси. Таълимнинг функциялари, категориялари. Дидактик таъойиллар.....	
3.2. Таълим стратегиялари. Блум таксаномияси.....	
3.3. Ҳамкорликда ўқитиш. Конструктивизм.....	
3.4. Таълим мазмуни, таъкилий шакллари, метод ва воситалари.....	
3.5. Ривожланган мамлакатлар таълим тизимининг ўзига хосликлари.....	
4. ЗАЪОНАВИЙ ПЕДАГОГ МОДЕЛИ.....	
4.1. Педагог шахси. Педагогга қўйилдиган заъонавий талаблар.....	
4.2. Сифатли ўқитувчи тушунчаси. Роберт Гленнинг “ўқитувчилар нима қилиши керак?” номили асари.....	
4.3. Заъонавий педагог модели.....	
5. ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ.....	
5.1. “Технология”, “Инновацион технология”, “Педагогик технология” тушунчалари, уларнинг ўзаро фарқлари.....	
5.2. Таълим технологияси нима?, таълим технологиясининг хусусиятлари.....	
5.3. Ўқитиш услублари ва техникалари. Ўйин орқали ўрганиш, Ўйин орқали ўрганиш, ролли ўйин, ақлий хужум, мавзувий ўқитиш, умумлаштирилган ўқитиш, хикой сўзлаш, ёрдамчи қўникмалар, мухокама усули, талаб услуби, муаммони ечиш (муаммони таълим), аъло даражада ўрганиш.....	

6.	ЗАМОНАВИЙ ПСИХОЛОГИЯ. ПСИХОЛОГИЯ ФАН СИФАТИДА.....
6.1	Ҳозирги замон психология фанининг предмети ва унинг ижтимоий табиати.....
6.2	Психологияни ўрганишга талаблар. Психологиянинг эволюцияси: тарихи ва ундаги турли ёндашувлар. Психологиянинг физиология асослари.
6.3	Психологиянинг асосий методлари.
6.4	Психологиянинг асосий тармоқлари. Психологиянинг таъликий ва амалий соҳалари.....
6.5	Психодиагностика ва психокоррекция ҳақида тушунча. Шахс ҳужини мақсадли тузатиш-психокоррекция эканлиги.....
7.	ШАХСНИНГ ИНДИВИДУАЛ ҲАМДА РИВОЖЛАНИШИ.....
7.1	Шахс ривожланишининг ёш даврлари.
7.2	Когнитив ривожланиш бўйича Пиаже назарияси.
7.3	А.Маслоунинг эҳтиёжлар иерархияси.
8.	БИЛИШ ЖАРАЁНЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ФАОЛИЯТДАГИ ҲАМДА
8.1	Шахс ва унинг таълиқ олами билан имкониятлари.
8.2	Билиш жараёнлари классификацияси.
8.3	Онг ва тил. Онгни аниқлаш ва ўлчаш. Роберт Стернберннинг уч қисмли назарияси.....
8.4	Ховард Гарднернинг кўп онглилик назарияси. Фикр ва фикрлаш операциялари.....
9.	ШАХСДАГИ ТИПОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАР ВА УЛАРНИ ДИАГНОСТИКА ҚИЛИШ.....
9.1	Шахс тузилиши ва унинг шаклланишида Сигмунд Фройд, Жин-Марк Чаркодларнинг психодинамик назарияси.....
9.2	Индивидуал типология хусусиятлар классификацияси.....
9.3	Шахснинг икtidори ва қобилиятлари диагностикаси.....
9.4	Шахс характери ва темперамент хусусиятлари.....
10.	МУЛОҚОТ ВА БОШКАРУВ ПСИХОЛОГИЯСИ.....
10.1	Инсоний муносабатлар психологияси.....
10.2	Шахслараро муомаланинг шахс тараккиятлари ўрни.....
10.3	Инсоний муомала ва мулоқотнинг психология воситалари.....
10.4	Мулоқот ва уни ўрганиш муаммолари.....
10.5	Бошқарув психологияси ва уни функциялари.....
10.6	Менежер ва раҳбар типлари туғрисида тушунча.....
	ГЛОССАРИЙ.....
	Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

КИРИШ

Бугунги янги Ўзбекистонни қуришда олий таълимни тизимли ислох қилишнинг устувор йўналишларини белгилаш, замонавий билим ва юксак маънавий-ахлоқий ғазилатларга эга, мустақил фикрлайдиган юқори малакали кадрлар тайёрлаш жараёнини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш, олий таълимни модернизация қилиш, илм таълим технологияларига асосланган ҳолда ижтимоий соҳа ва иқтисодиёт тармоқларини ривожлантириш долзарб масала қаторида ўз аксини топтоқда.

Мустақилликнинг дастлабки йилларидан то ҳозирги давргача ижтимоий соҳа, хусусан олий таълим тизимига алоҳида эътибор билан қаралиб келинмоқда. “Таълим туғрисида” ги Қонун ҳамда Кадрлар тайёрлаш миллий дастури юқори малакали кадрлар тайёрлаш учун дустури амал бўлмоқда.

Бу борада юқоридати метёрий ҳуқуқий ҳужжатлар асосида Республикада иқтисодчи кадрлар тайёрлаш борасида амалга оширилган ишлар тақсиринга лойик. Бугунги кунда Ўзбекистонда олий таълим тизимида олий харбий билим орталаридан ташқари 119 та олий таълим муассасалари мавжуд бўлиб, уларнинг таркибиди 7 та академия, 58 та университетлар ва 5 та олий диний таълим муассасалари ҳамда филиаллари фаолият юртимокда¹. Фаолият олиб бораётган 119 та олий таълим муассасаларида кадрлар тайёрлашнинг замонавий таълим йўналишлари ва мутахассисликлари ҳамда сиртки ва кечки бўлимларнинг очилиши, олий таълим муассасаларига қабул квоталарининг оширилиши маъмур йўналишдаги муҳим ислохотлар ҳисобланади.

Кадрлар тайёрлаш сиёсатида Педагогика ва Психология фанларининг аҳамияти бениҳоя каттадир. Тайёрланаётган мутахассислар энг аввало, педагогик-психология билимларга эга бўлиши зарур. Чунки, инсонни хар томонлама тарбиялаш инсониятнинг азалий орузи бўлиб, аждодларимиз маърифат ва маданиятни қандай қилиб ёш авлодларга ўрлатиш, уларни қомилликка етказиш йўллари, қонун-қоидаларини излаганлар. Инсонларни маърифатли ва маънавий қомил бўлиши - педагогика фанини асосий мақсади

¹ <https://knp.uz/> - <https://stat.uz/>

бўлиб келган. Шунингдек, рухий ҳолати, ички кечинмалари ва дунёқараши, тафаккури, психик ривожланишида психологиянинг ўрни аҳамиятлидир.

Муаллифлар жамоаси томонидан тайёрланган мазкур ўқув кўланма нопедагогик олий ўқув юртлиари, профессионал таълим муассасалари, академик лицей талабалари ва таълим-тарбия билан доимий шугullanувчи кенг китобхоналар омасита мўлжалланган бўлиб, унда асосий эътибор «Таълим тўғрисида»ги қонун ва «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури» талабларидан келиб чиққан ҳолда, таълимнинг мазмунни, таълимнинг ташкилий шакллари ва методлари, Ўзбекистонда таълим тизими, шахси шаклланишида таълим-тарбиянинг ўрни, шарқ мутафаккирларининг педагогик қарашлари, ўз-ўзини бошқариш педагогикаси, хорижий мамлакатлар педагогикаси, шунингдек, психологиянинг предмети, мақсад вазифалари, фаннинг ривожланиш босқичлари, психологиянинг асосий тармоқлари, шахс ва унинг индивидуал ривожланиши, унга таъсир этувчи омиллар қабиларга педагог ҳамда психологларнинг олиб борган илмий тадқиқот-изланишлари асосида эътибор қаратилган.

Мазкур ўқув кўланмани тайёрлашда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони², Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармони³, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПК-2909-сонли қарори⁴, 2017 йил 27 июлдаги “Олий маълумотли

мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иктисодиёт соҳалари ва тармоқларининг иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПК-3151-сонли Қарори⁵ ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 июлдаги “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга ошириладиган кенг қамровли ислохотларда фол иштирокини таъминлаш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”⁶ги ПК-3775-сонли қарорлари методологик асос сифатида хизмат қилган.

Шунингдек, мазкур ўқув кўланмада хориж олимлари Lea Charpis. (Pedagog. Embedding Learning Technologies) Charles Stangor (Introduction to Psychology) номи ўқув кўланмаларидан таржима асосида кенг фойдаланилган бўлиб, муаллифлар томонидан кўргазмани шаклда тайёрланган.

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли Фармони. <https://lex.uz/>

³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармони. <https://lex.uz/>

⁴ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПК-2909-сонли Қарори. <https://lex.uz/>

⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 27 июлдаги “Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иктисодиёт соҳалари ва тармоқларининг иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПК-3151-сонли Қарори. <https://lex.uz/>

⁶ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 5 июлдаги “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга ошириладиган кенг қамровли ислохотларда фол иштирокини таъминлаш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПК-3775-сонли Қарори. <https://lex.uz/>